

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
-------------	----

CZĘŚĆ I

ROLA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO I PRZEDSIĘBIORSTW TURYSTYCZNYCH W ROZWOJU TURYSTYKI W REGIONIE

Aleksander Panasiuk: Instrumenty polityki turystycznej w regionie	15
Stefan Bosiacki: Refleksje nad regionalnymi badaniami rynku usług turystycznych.....	24
Ewa Dziedzic: Zmiany w sprawozdawczości statystycznej a potrzeby informacyjne regionów	34
Wiesław Alejziak: Współczesne koncepcje i wybrane modele polityki turystycznej	43
Andrzej Rapacz, Piotr Gryszel, Daria E. Jaremen: Aktywność gmin jako podstawowy czynnik realizacji koncepcji turystyki zrównoważonej	54
Adam Edward Szczepanowski: Współpraca samorządów oraz innych podmiotów w tworzeniu i wdrażaniu produktów turystycznych w wybranych regionach Polski	63
Anna Przybylska: Aktywizacja rozwoju turystyki w gminach dolnego odcinka doliny Obry	72
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Współpraca przedsiębiorstw turystycznych z samorządem terytorialnym jako czynnik rozwoju turystyki w regionie leszczyńskim	79
Dawid Milewski: Kooperacja w branży turystycznej na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	88
Bożena Węcka: Dysproporcje w zagospodarowaniu turystycznym polskiej i czeskiej części euroregionu Pradziad	95
Tomasz Studzieniecki: Rozwój turystyki w regionie w aspekcie współpracy międzynarodowej samorządu terytorialnego	105
Tomasz Studzieniecki, Teresa Suchodolska: Rola projektów finansowanych z inicjatywy wspólnotowej INTERREG w rozwoju turystyki w województwie pomorskim	112
Danuta Sławska: Ruch turystyczny a rozwój bazy noclegowej i towarzyszącej na Kubie	121

Tomasz Taraszkiewicz: Partnerstwo publiczno-prywatne w obsłudze ruchu turystycznego w Hongkongu	129
--	-----

CZĘŚĆ II

PROBLEMY FUNKCJONOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW TURYSTYCZNYCH NA RYNKU

Jadwiga Berbeka: Zachowania konsumentów indywidualnych jako podstawa strategii działania przedsiębiorstw turystycznych	141
Aleksandra Grobelna: Rola i znaczenie klienta w kształtowaniu jakości usług hotelarskich	148
Adam R. Szromek: Potencjał kadry kierowniczej polskich zakładów lecznictwa uzdrowiskowego	158
Anna Tokarz: Kwalifikacje zasobów ludzkich a wynagrodzenia w przedsiębiorstwach turystycznych w Polsce w świetle badań internetowych	168
Marlena Formella: Wielkość i struktura rynku biur podróży działających w Trójmieście	174
Małgorzata Januszewska: Uzdrowiska w obliczu procesów globalizacyjnych w turystyce	187
Mirosław Januszewski: Czynniki determinujące decyzje inwestycyjne w turystyce – ujęcie modelowe	195
Renata Przeorek-Smyka: Źródła finansowania aktywności turystycznej na obszarach wiejskich	203
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska: Turystyka jako pozarolnicza forma przedsiębiorczości na wsi w świetle badań empirycznych	212

CZĘŚĆ III

WYKORZYSTANIE MARKETINGU W DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW TURYSTYCZNYCH I KSZTAŁTOWANIU KONKURENCYJNOŚCI OBSZARU RECEPCJI

Maja Jedlińska: Współpraca w zakresie tworzenia sieciowych produktów turystycznych w regionie	227
Katarzyna Majchrzak: Promocja produktu turystycznego „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka” na tle tendencji w turystyce europejskiej	234
Leszek Jerzak, Paweł Czechowski: Rozwój turystyki przyrodniczej na przykładzie bocianiey wioski Kłopot	241
Agata Niemczyk, Renata Seweryn: Promocja szeptana jako realne i potencjalne źródło informacji o obszarze recepcji turystycznej (na przykładzie Krakowa)	246

Piotr Zawadzki: Znaczenie turystyki industrialnej dla rozwoju oferty turystycznej na przykładzie gminy Polkowice	253
Grzegorz K. Janicki: Centra rekreacyjno-sportowe w dolinie rzeki Utraty – zaangażowanie samorządów lokalnych	261
Maciej Dębski: Marka regionu turystycznego jako źródło przewagi konkurencyjnej destynacji turystycznych	269
Michał Żemła: Nowe zastosowania marki jako narzędzia w marketingu produktu obszarów recepcji turystycznej	280
Sylwia Kuczamer-Kłopotowska, Mariola Łuczak: Kreowanie wizerunku obszaru turystycznego na przykładzie Gdańska	287
Elżbieta Nawrocka: Cykl życia wizerunku obszaru recepcji turystycznej jako narzędzie budowania jego konkurencyjności	294
Marcin Molenda: <i>Employer branding</i> jako nowe narzędzie budowania wizerunku przedsiębiorstw	304
Izabela Michalska-Dudek: Istota oraz możliwości zastosowania aromarketingu na rynku turystycznym	311

Summaries

PART 1

ROLE OF LOCAL GOVERNMENT AND TOURIST ENTERPRISES IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN A REGION

Aleksander Panasiuk: Instruments of tourist policy in region	23
Stefan Bosiacki: Reflections on regional research of tourist services market .	33
Ewa Dziedzic: Changes in public statistics and information needs of regions	42
Wiesław Alejziak: Contemporary concepts and selected models of tourist policy	52
Andrzej Rapacz, Piotr Gryszel, Daria E. Jaremen: Activities of communes as the basic factor for the implementation of sustainable tourism concept	62
Adam Edward Szczepanowski: Self-governments and another entities' cooperation in creation and implementation of tourist products in selected regions of Poland	71
Anna Przybylska: The stimulation of tourism development in communities in the lower Obra valley region	78
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Cooperation between local tourist sector and local government as a factor conducive to the development of tourism in the Leszno region	87
Dawid Milewski: Cooperation in tourist industry on the example of West Pomerania	94

Bożena Węcka: Disproportions in tourism development of Polish and Czech part of Pradziad Euroregion	103
Tomasz Studzieniecki: The development of tourism in the region in the aspect of international cooperation of territorial self-government	111
Tomasz Studzieniecki, Teresa Suchodolska: The role of projects financed from European Community initiative INTERREG III in the development of tourism in Pomorskie voivodeship	120
Danuta Sławska: Tourist traffic vs. the development of accommodation and supporting facilities in Cuba	128
Tomasz Taraszkiewicz: Public-private partnership in tourist traffic service in Hong Kong	136

PART 2

PROBLEMS OF TOURIST ENTERPRISES FUNCTIONING ON THE MARKET

Jadwiga Berbeka: Consumer behaviour as a basis of tourist enterprises strategies	147
Aleksandra Grobelna: Role and significance of a customer in creating the quality of hotel services	157
Adam R. Szromek: Capacity of managers of Polish health resorts	167
Anna Tokarz: Human resources qualifications and their remuneration in tourism enterprises in Poland in a view of internet research	173
Marlena Formella: Size and structure of travel agency market operating in tri city	185
Małgorzata Januszewska: Health resorts in view of globalization processes in tourism	194
Mirosław Januszewski: Factors determining investment decisions in tourism – model presentation	202
Renata Przeorek-Smyka: Chosen sources of financing of tourist activity in rural areas	211
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska: Tourism as a non-agricultural rural entrepreneurship in the light of empirical study	223

PART 3

USE OF MARKETING IN THE TOURIST ACTIVITY OF ENTERPRISES AND IN THE CREATION OF COMPETITIVENESS OF RECEPTION AREA

Maja Jedlińska: Cooperation in establishing tourism network products in a region	233
---	-----

Katarzyna Majchrzak: Promotion of tourist product: “Wooden churches route around Zielonka forest” compared with tendencies in european tourism	240
Leszek Jerzak, Pawel Czechowski: Development of the eco-touristic – case from storks’ village in Klopot	245
Agata Niemczyk, Renata Seweryn: Word-of-mouth promotion as a real and potential source of information about the tourist reception area (on the example of Cracow)	252
Piotr Zawadzki: The significance of industrial tourism for the development of tourist offer based on the example of Polkowice commune	260
Grzegorz K. Janicki: Recreation and sport centers over the Utrata river. The role of local authorities	268
Maciej Dębski: Strong brand of tourist region as a source of competitive advantage of tourist destination	279
Michał Żemła: New application of branding as a destinations’ marketing tool	286
Sylwia Kuczamer-Kłopotowska, Mariola Łuczak: Creating the image of city brand on the example of Gdansk	293
Elżbieta Nawrocka: The image life cycle of tourism reception area as a tool for constructing its competitiveness	303
Marcin Molenda: Employer branding as a new tool for creating of market enterprises image	310
Izabela Michalska-Dudek: Importance and possibilities of scent marketing application on travel market	320

Tomasz Studzieniecki
Akademia Morska w Gdyni

ROZWÓJ TURYSTYKI W REGIONIE W ASPEKTCIE WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

1. Wstęp

Współpraca międzynarodowa jednostek samorządu terytorialnego staje się coraz ważniejszym czynnikiem rozwoju turystyki w regionie. Przynależność gmin, powiatów i województw do organizacji międzynarodowych oraz współpraca w ramach umów partnerskich mogą być wykorzystane w zakresie promocji turystycznej i podczas realizacji projektów finansowanych z funduszy Unii Europejskiej. Pojawia się potrzeba badania i monitorowania współpracy międzynarodowej jednostek samorządu terytorialnego. Celem opracowania jest zaproponowanie metody takich badań i przedstawienie ich wyników na przykładzie województwa pomorskiego.

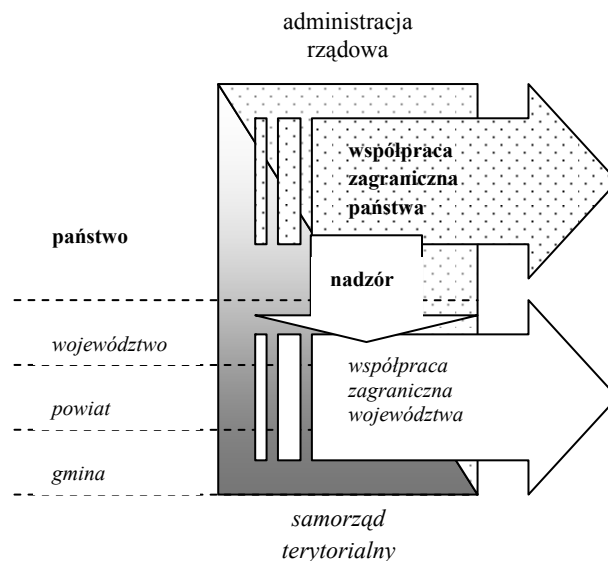
2. Samorząd terytorialny jako podmiot stosunków międzynarodowych

Zmiany ustrojowe państwa po roku 1989 oraz integracja Polski z Unią Europejską, w tym wejście do strefy Schengen, generują nowe wyzwania dla administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego. Dotyczą one także stosunków międzynarodowych, których podmiotami są już nie tylko państwa, ale i „uczestnicy subpaństwowi”¹.

Kwestia podziału kompetencji między tymi podmiotami stanowi wypadkową regulacji prawnych i pragmatyki sprawowania władzy w Polsce (rys. 1). Panuje

¹ W. Malendowski, C. Mojsiewicz, *Stosunki międzynarodowe*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław 1998, s. 44.

przekonanie, że „struktura jednostek organizacyjnych wykonujących zadania administracji rządowej na szczeblu centralnym nie jest przejrzysta, a cechy wyróżniające określone jednostki nie są wyraźnie sprecyzowane. Powoduje to trudności w klasyfikowaniu podmiotów wykonujących te zadania, zwłaszcza w przypadku podmiotów ze sfery prawa prywatnego powoływanych ustawą do wykonywania określonych zadań publicznych”².

Rys. 1. Model współpracy zagranicznej państwa i województwa

Źródło: opracowanie własne.

Administrację rządową tworzą organy, urzędy oraz inne podmioty publiczne powołane do wykonywania zadań z zakresu administracji publicznej, przypisane – na mocy konstytucji i ustaw – ministrom i podległym im innym jednostkom organizacyjnym³.

Fakt, że politykę zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej prowadzi Rada Ministrów⁴, nie pozbawia samorządu inicjatyw i narzędzi w tym zakresie. Samorząd terytorialny w Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem szczebla regionalnego, staje się coraz ważniejszym aktorem stosunków międzynarodowych. „O ile polityka zagraniczna jest monopolem państwa, to stosunki zewnętrzne państwa demokratycznego mają charakter pluralistyczny i zdecentralizowany; biorą w nich

² <http://www.kprm.gov.pl/s.php?id=1316>, 23.07.2008.

³ Tamże.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 172, p.1.

udział liczne podmioty pozarządowe, a państwo nie ma potrzeby ani możliwości sprawowania kontroli nad całokształtem tych stosunków, z wyjątkiem ogólnego czuwania nad tym, aby przebiegały one zgodnie z prawem krajowym i międzynarodowym”⁵.

3. Turystyka a współpraca międzynarodowa

Konstytucja RP oraz Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej stanowią podstawę funkcjonowania struktur państwa. W pierwotnej wersji⁶ klasyfikacja działów administracji rządowej obejmowała 28 pozycji, wśród których znajdował się dział „Kultura fizyczna i turystyka”. Samodzielny dział „Turystyka” pojawił się wraz z rozwiązaniem Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki.

Mimo licznych nowelizacji ustawy zakres merytoryczny działu „Turystyka” pozostaje niewielki i ogranicza się wyłącznie do „spraw zagospodarowania turystycznego kraju oraz mechanizmów regulacji rynku turystycznego”⁷.

Ze względu na specyfikę turystyki wiele zagadnień z tego zakresu znalazło się w innych działach, w tym w dziale „Sprawy zagraniczne”.

Zadaniem ministra właściwego do spraw zagranicznych jest „koordynacja, z zastrzeżeniem zadań i kompetencji Komitetu Integracji Europejskiej określonych w przepisach odrębnych, działalności innych organów i instytucji państwowych w dziedzinie stosunków z zagranicą”⁸. W związku z tym minister właściwy do spraw turystyki, podobnie jak inni ministrowie, podejmuje w odniesieniu do tego działu czynności w zakresie współpracy z zagranicą we współpracy z ministrem właściwym do spraw zagranicznych i w zakresie jego zadań, z Komitetem Integracji Europejskiej.

Na mocy ustawy istnieje wymóg współpracy w ramach każdego działu między właściwym organem administracji państwowej i administracji samorządowej⁹. W praktyce współpraca z organizacjami międzynarodowymi nie ogranicza się do zadań ministra spraw zagranicznych. Współpracę taką na zasadach określonych właściwymi przepisami podejmować mogą zarówno inni ministrowie, jak i jednostki samorządu terytorialnego. Należy bowiem pamiętać, że zgodnie z konstytucją „ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicz-

⁵ *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 2002, s. 39.

⁶ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (DzU 1997 nr 141, poz. 943).

⁷ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej wraz ze zmianami (DzU 2003 nr 159, poz. 1548, zm. DzU nr 162, poz. 1568, nr 190, poz. 1864, zm. DzU 2004 nr 19, poz. 177, nr 69, poz. 624, nr 91, poz. 873, nr 96, poz. 959, nr 116, poz. 1206, nr 238, poz. 2390, nr 273, poz. 2702, DzU 2005 nr 17, poz. 141, nr 33, poz. 288, nr 155, poz. 1298, nr 267, poz. 228, nr 169, poz. 1414, nr 169, poz. 1417, DzU 2006 nr 45, poz. 319, nr 75, poz. 519, nr 104, poz. 708, nr 144, poz. 1045, nr 143, poz. 1027, nr 157, poz. 1119, nr 170, poz. 1218, nr 45, poz. 319, nr 42205, poz. 1660, DzU 2007 nr 21, poz. 125, nr 35, poz. 218, nr 249, poz. 1829).

⁸ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji..., art. 32.

⁹ Tamże, art. 38.1.

nej”¹⁰. Oznacza to, że „samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność”¹¹. Ponadto „jednostka samorządu terytorialnego ma prawo przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych oraz współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw”¹².

Zgodnie z ustawą o zasadach przystąpienia jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych¹³ organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę o przystąpieniu do zrzeszenia bezwzględną większością głosów ustawowego składu. Uchwała wchodzi w życie po uzyskaniu zgody ministra właściwego do spraw zagranicznych. Jednostka samorządu terytorialnego przekazuje uchwałę ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych za pośrednictwem wojewody dołączającego swoją opinię. Potrzeba kontroli działalności organizacji międzynarodowych przez administrację samorządową województwa ma również charakter prewencyjny, gdyż „w przypadku pojawienia się rozbieżności pomiędzy celami polityki zagranicznej państwa a polityką zrzeszenia minister właściwy do spraw zagranicznych może cofnąć zgodę na przystąpienie do zrzeszenia”¹⁴.

Ponieważ problematyka turystyczna pojawia się w pracach wielu organizacji międzynarodowych, w interesie podmiotów związanych z turystyką leży wypracowanie rozwiązań systemowych w zakresie pełniejszej współpracy między administracją rządową a samorządem terytorialnym. Niezbędne staje się zacieśnienie współpracy między jednostkami organizacyjnymi zajmującymi się działem „Turystyka” oraz jednostkami organizacyjnymi zajmującymi się działem „Sprawy zagraniczne” (rys. 2).

„Podniesienie prestiżu turystyki jako czynnika rozwoju kraju, regionów i gmin turystycznych¹⁵” uznaje się za jeden z głównych celów polityki turystycznej państwa. Realizacja tego postulatu wymaga zarówno diagnozy stanu, jak i reorganizacji złożonego systemu współpracy międzynarodowej.

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej..., art. 15, p. 1.

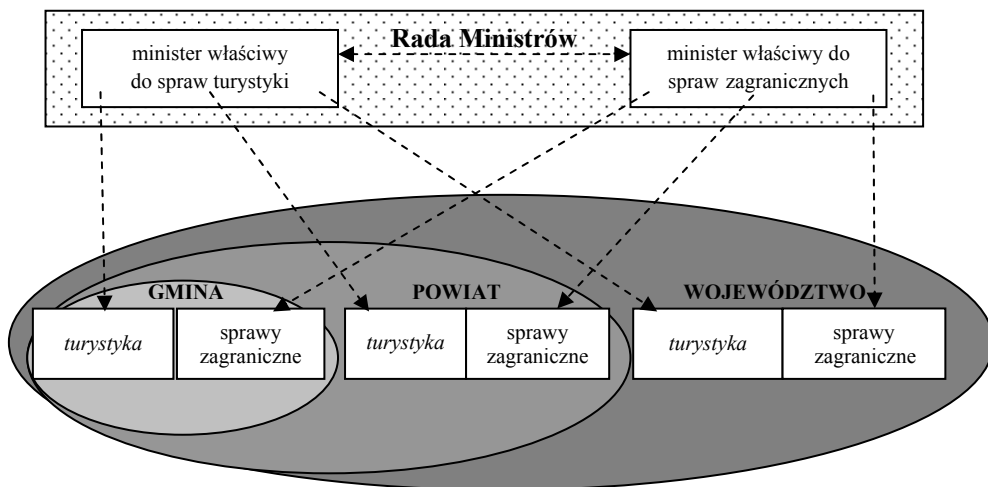
¹¹ Tamże, art. 16.

¹² Tamże, art. 172.

¹³ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych, art. 2 (DzU 2000 nr 91, poz. 1009).

¹⁴ Tamże, art. 10, p. 2.

¹⁵ *Gospodarka turystyczna w regionie*, red. A. Rapacz, Wydawnictwo Jaremen Press, Jelenia Góra 2007, s. 137.

Rys. 2. Model współpracy państwa i samorządu terytorialnego w ramach działów administracji rządowej „turystyka” i „sprawy zagraniczne”

Źródło: opracowanie własne.

Rozwój turystyki w regionie wymaga znajomości i koordynacji współpracy międzynarodowej¹⁶. W ramach współpracy nie tylko odbywają się wizyty urzędników w zaprzyjaźnionych organizacjach i miastach partnerskich, ale również przyczynia się ona do realizacji wspólnych projektów, w tym imprez i wydarzeń skierowanych zarówno do społeczności lokalnej, jak i turystów.

4. Metoda analizy systemu współpracy międzynarodowej administracji samorządowej regionu

Uzyskanie wiedzy w zakresie współpracy międzynarodowej jednostek samorządu terytorialnego województwa obejmuje, zdaniem autora, trzy następujące etapy:

- a) inwentaryzację organizacji międzynarodowych na podstawie informacji zawartych w obwieszczeniach wydanych przez MSWiA i opublikowanych w Monitorze Polskim,
- b) przeprowadzenie badań ankietowych w zakresie współpracy międzynarodowej gmin i powiatów województwa,
- c) analizę informacji udostępnionych przez organizacje międzynarodowe.

¹⁶ Zarządzanie turystyką, red. L. Pender, R. Sharpley, PWE, Warszawa 2008, s. 272.

W ten sposób w 2008 r. prowadzone były badania w województwie pomorskim¹⁷. Wykorzystano w nich informacje zamieszczone w Monitorze Polskim, w załącznikach do obwieszczenia ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie wykazu jednostek samorządu terytorialnego, które zostały członkami międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych przed wejściem i po wejściu w życie ustawy o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych.

Dane zawarte w Monitorze Polskim pozwoliły na wskazanie organizacji międzynarodowych, do których należały jednostki samorządu terytorialnego. Otrzymane informacje wymagały jednak weryfikacji i korekty. Powodem rozbieżności były dowolne tłumaczenia nazw organizacji międzynarodowych na język polski. Z związku z tym za niezbędne uznano znalezienie oryginalnej nazwy danej organizacji międzynarodowej oraz jej witryny internetowej. Kolejny etap prac badawczych wymagał przeprowadzenia badań ankietowych. Wyniki skonfrontowano z informacjami uzyskanymi z organizacji międzynarodowych.

Swoją przynależność do organizacji międzynarodowych potwierdziło 31% ankietowanych jednostek, natomiast 69% stwierdziło, iż nie należy do żadnego zrzeszenia. W województwie pomorskim najpopularniejszymi organizacjami międzynarodowymi okazały się: euroregion Bałtyk oraz Związek Miast Bałtyckich. Obie organizacje aktywnie zajmują się problematyką turystyczną. Wyniki badań ankietowych pozwoliły stwierdzić, iż 123 gminy województwa pomorskiego zawarły razem 195 umów partnerskich. Najwięcej takich umów zawarto w dużych gminach miejskich – w Gdańsku i Gdyni. Biorąc pod uwagę kierunki współpracy międzynarodowej, można stwierdzić, że najwięcej umów (61) zawarto z partnerem niemieckim. Na podstawie umów partnerskich gminy współpracują z samorządami zlokalizowanymi w aż 27 państwach z Europy, Azji, Ameryki. W wielu umowach partnerskich podkreślono intencje współpracy w zakresie turystyki.

Umowy partnerskie zawarte zostały we wszystkich powiatach grodzkich oraz w 13 z 16 powiatów ziemskich.

Badania ankietowe ułatwiają identyfikację korzyści i barier współpracy międzynarodowej. Współpraca zagraniczna, zdaniem urzędników samorządowych, bezpośrednio i pośrednio przyczynia się do wzrostu ruchu turystycznego.

Należy podkreślić, że kwantyfikacja korzyści dla gospodarki turystycznej regionu generowanych przez współpracę zagraniczną możliwa będzie dopiero po opracowaniu i przetestowaniu mierników efektywności polityki międzynarodowej samorządu terytorialnego¹⁸.

¹⁷ Analiza systemu zarządzania turystyką w aspekcie międzynarodowej współpracy jednostek samorządu terytorialnego województwa pomorskiego, Academia Europa Nostra, Gdańsk 2008 (ekspertyza).

¹⁸ E. Kurjata, *Zintegrowane wskaźniki monitoringu współpracy międzynarodowej dla miasta Szczecin*, Urząd Miasta Szczecin, Szczecin 2009 (maszynopis).

Literatura

- Analiza systemu zarządzania turystyką w aspekcie międzynarodowej współpracy jednostek samorządu terytorialnego województwa pomorskiego*, Academia Europa Nostra, Gdańsk 2008 (ekspertyza).
- Gospodarka turystyczna w regionie*, red. A. Rapacz, Wydawnictwo Jaremen Press, Jelenia Góra 2007.
- <http://www.kprm.gov.pl/s.php?id=1316>, 23.07.2008.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- Kurjata E., *Zintegrowane wskaźniki monitoringu współpracy międzynarodowej dla miasta Szczecin*, Urząd Miasta Szczecin, Szczecin 2009 (maszynopis).
- Malendowski W., Mojsiewicz C., *Stosunki międzynarodowe*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław 1998.
- Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Fundacja Stosunków Międzynarodowych Warszawa 2002.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych (DzU 2000 nr 91, poz. 1009).
- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej wraz ze zmianami (DzU 1997 nr 141, poz. 943).
- Zarządzanie turystyką*, red. L. Pender, R. Sharpley, PWE, Warszawa 2008.

THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE REGION IN THE ASPECT OF INTERNATIONAL COOPERATION OF TERRITORIAL SELF-GOVERNMENT

Summary

The development of tourism in the region requires the knowledge of the system of international collaboration. The research based on the author's concept has been done in Pomorskie voivodeship. This method may also be used in other voivodeships. Local authorities from Pomerania collaborate with 14 international organizations and 195 foreign partners located in 27 countries. Tourism is a crucial activity undertaken in the frames of bilateral and multilateral collaboration of the voivodeship and local authorities.